

CenRaPS Journal of Social Sciences
International Indexed & Refereed

ISSN: 2687-2226 (Online)
<https://cenraps.org/journal/>

Original Article

Accepted Date: 15.12.2023

Publication Date: 23.01.2024

doi.org/10.46291/cenraps.v5i2.108

Seçilmiş Örnekler Bağlamında Osmanlı Minyatürlerde Yabancı Etkisi

Halide Aslan

Doç. Dr., İlahiyat Fakültesi, İslam Tarihi ve Sanatları ABD, Ankara Üniversitesi,
haslan@ankara.edu.tr

Farjana Akter

Doktora öğrencisi, İlahiyat Fakültesi, İslam Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı, Ankara
Üniversitesi; farjanashakilaub@gamil.com

Özet

İslam minyatür sanatında Osmanlı minyatür sanat önemli bir yere sahiptir. Osmanlı Padişahların gözetiminde yaklaşık üç yüz yıl saray nakkaşhane Türk Minyatür sanatının en değerli eserleri ortaya koymuştur. Sanat seven Osmanlı padişahları nakkaşhanede hem yerli hem de yabancı sanatçılara sahip çıkmıştır. Dolayısıyla farklı stilde hakim olan sanatçıların ortak çabalarıyla Osmanlı minyatür sanatı Türk Minyatür sanatının aşırı ilerleme çağı olmuştur. Ancak Osmanlı resminde yabancı etkisi olmasına rağmen, Osmanlı resminin mülkiyetini asla tutmadığını dikkat çekicidir. Fakat Osmanlı minyatürün bu kadar zenginliğini kazandığında tabii ki dışardan gelen öğelerin kuvvetli etkisi kanıtlanmıştır. Bu makalede Osmanlı minyatür sanatta etki eden yabancı özelliklerini tanımlamak açısından incelenmiştir. Araştırmada örneklem olarak kullanılan minyatürler dışında yer alan birçok yabancı etkisi taşıyan osmanlı minyatürleri de incelenip benzer ve farklı yönlerin tespit sağlanmıştır. Böylelikle oluşturulan verilerin ve sonuçların güçlendirilmesi sağlanmıştır.

Anahtar kelimeler: Minyatür, Osmanlı Minyatür, İslam Minyatür, Nakkaşhane, Yabancı Etkisi

Foreign Influence on Ottoman Miniatures in the Context of Selected Examples

Abstract

Ottoman miniature art has an important place in Islamic miniature art. For nearly three hundred years under the supervision of the Ottoman sultans, the palace nakkashane produced the most valuable works of Turkish miniature art. Art-loving Ottoman sultans patronized both local and foreign artists in the workshop. Therefore, with the joint efforts of artists who mastered different styles, Ottoman miniature art came into the era of extreme progress of Turkish miniature art. It is noteworthy that there was foreign influence on Ottoman painting but it never retained ownership of Ottoman painting. Although the Ottoman Empire gained such richness in miniature but the strong influence of external elements was proven. In this article, it has been examined in order to identify the foreign characteristics that influenced Ottoman miniature art. Apart from the miniatures used as samples in the research, many Ottoman miniatures which contain foreign influences were also examined to identified similar and different aspects. In this way the data and results were generated and strengthened.

Keywords: Miniature, Ottoman Miniature, Islamic Miniature, Nakkashane, Foreign Influence

Giriş

İslam'da resim yapma Konusunda yasal tartışmalara rağmen Abbasider döneminden itibaren on dokuzuncu yüzyıla kadar İslam imparatorluğunun farklı bölgelerde müslüman sultanlar tarafından kitap resminin hamileri görülmüştür. Asırlar boyunca padişahlarla birlikte sadrazamlar, şehzadeler, vezirler, hanım sultanlar ve yüksek rütbeli devlet görevlilerin hamiliğine İslamin egemen olduğu yerlerde tarih, tıp, botanik, astronomi, edebi konulu eserler resmedilmiştir. İslam minyatür sanatında Osmanlı minyatür sanatı önemli bir yere sahiptir. Selçuklu kökenli Osmanlılar 13.yüzyılın sonlarında ya da kimi araştırmacılara göre 14.yüzyılın hemen başında siyasi olarak tarih sahnesinde devlet statüsüyle gidip yavaş yavaş devletin güçlenmesiyle birlikte geçmiş türk topluluklarında ve devletlerinde olduğu gibi sanata ilişkin pek çok faaliyet icra etmekteydi. Erken dönemde mimari daha doğrusu dini mimar süslenme konusunda destek vermektedir. Köklü bir kültüre sahip olan Osmanlı Türkler geçmiş ve çağdaş İslam devletler gibi Minyatür sanatında gayret göstermektedir. Yaklaşık üç yüz yıl boyunca sürmekte olan Osmanlı minyatür sanatı Fatih Sultan Mehmet döneminde resmi olarak başlamıştır. Sultan Fatih kitap sanatının icra edildiği yer Saray nakkaşhanesinde

hem yerli hem de yabancı sanatçılar çalıştırmıştır. Dolayısıyla erken dönemin minyatürlü eserlerinde yabancı özellikle doğu etkisi yansıtılmaktadır.

Fatih döneminden sonra resimli el yazma hız kazanmıştır. Yavuz Sultan Selim ve Kanuni Sultan Süleyman dönemleri o yüzden Osmanlı minyatür sanat tarihinde yükselme dönem olarak anlaşılmaktadır. Bu dönemde minyatür sanatının her alanda mesela tarih, edebiyat, kozmografya, tıp, astroloji, coğrafya ve benzer içerikli minyatürlü kitaplar üretilmiştir.

Saray Nakkaşhanesinde Fatih dönemden sonra farklı kökenli sanatçıların sayı artırılmasından dolayı bir yandan Osmanlı minyatürü kendine özgü kişiliğine kavuşmamıştır fakat öte yandan çeşitli ülkelerden gelen ünlü sanatçıların tecrübe olmakla birlikte saray nakkaşhane zenginleştirmiştir. Yavuz Sultan Selim himayesinde (1512-1520) Osmanlı minyatür verimli bir dönem başlamıştır ve Kanuni Sultan Süleyman dönemine kadar (1520-1566) devam etmiştir.¹

Ancak III.Murad zamanında Osmanlı minyatürü klasik üslubuna kavuşmuştur. Fakat Eserlerde Osmanlı minyatür üslubunun özellikleriyle birlikte yabancı minyatür üslublar da rastlanmaktadır. Kanunî döneminde oluşan Minyatür üslubu 16.yüzyılın ikinci yarısında III.Murad'ın kuruyuculuğunda klasik üslubuna kavuşmuştur. XVII yüzyılın ikinci yarısından Avrupa ile diplomatik ve ticari ilişkilerin hızlandığı süreçte avrupa'da Osmanlı kültürü tanımaya ilgi büyüdü. Dolayısıyla bu dönemde minyatürlü yazma eserler yapmakla birlikte İstanbul'a gelen yabancılar için tek figür resimleri olarak yapılmış ve bunlar kıyafet albümlerine yerleştirilmiştir. Bunlar yapan sanatçılar sadece yerel değildir aynı zamanda batılı sanatçıların katkısı da vardır. Böylelikle batılı sanatının perspektif, boyamadaki tonlama, gölgeleme, kompozisyon özelliklere sahip bir resim anlayışına varılmıştır.

Minyatür Sanatına Genel Bakış

Minyatür ,Latince miniare kökünden İtalyanca' ya miniatura ,Fransızca'ya miniature diye geçmiş olan sözcüğün Türkçeleştirilmiştir.² Genel bir tanımlamayla yazma eserlerde anlatılan olayları görselleştirmek üzere yapılan kitap resimlerine minyatür denilmektedir.³ Minyatür terimi, ortaçağ Avrupasında yazma kitapların bölüm başlarına yapılan tezhiplerde (süslemelerde) baş harfleri vurgulamak amacıyla kullanılan kırmızı boya minium'dan

¹ Mahir, 2005, s. 49

² Renda, 2001,s.1

³ Tahirzade, s.29.

türetilmiştir ve söz konusu tezhipleri Tanımlar.¹ Ortaçağ'da hem Avrupa'da hem de doğuda , özellikle İslam çevrelerinde, çok sayıda minyatürlü el yazması üretilmiştir. İslam dünyasında ayrı bir önem taşıyan yazı (hat) sanatıyla birlikte gelişen Minyatür sanatı 19.yüzyıla kadar egemen resim türü olarak süregelmiştir.²

Osmanlı Minyatür Sanatında Yabancı Etkisi

Anadolu'da Fatih zamanına kadar Osmanlı minyatürün örneklerine rastlanmamasına rağmen zaman zaman Osmanlı resim sanatının örnekleri de ortaya çıkmıştır.³ Fatih sultan Mehmet Han ve diğer padişahları katı hükümdar olmasına rağmen sanat eserlerinde liberaldi. Konstantinopolis'in fethinden kısa bir süre sonra Fatih İtalya'dan ressamlar getirmeye çabalamıştır. Ayrıca zamanda Sinan Bey adı bir sanatçıyı Avrupa resim sanatı deneyimi için Venedik'e gönderildiğini bilinmektedir.⁴ Osmanlı minyatür sanatta katkıda bulunan nakkaşlar arasında İran'dan gelen sanatçılar özellikle dikkat çekmektedir. 1545'te Safevi sultan Şah Tahmasp resme olan ilgisini kaybettiğinde Tebriz'den gelen pek çok nakkaşın saray nakkaşhanede çalışmaya başladığını bilinmektedir. Dolayısıyla Osmanlı minyatürlerde görülen İran etkisini buradan kaynaklandığını söylemek zor değil.

Ayrıca Osmanlıların Doğuda yaptığı seferler sonucunda ganimetler içerisinde ele geçirdiği el yazma eserler ve İstanbul'a getirilen sanatçıların üretilmiş eserlerde farklı gelenekleri temsil eden doğu sanat üslubunun etkileri, söz konusu minyatürlerin ayrıntılarına, kompozisyon düzenlemelerine ve figürlerine görmek mümkündür. XVII. ve XVIII. yüzyıllarda Osmanlı'nın her tarafından yayılmaya başlayan Avrupa etkisi Osmanlı Minyatür sanatının yeni bir sanat anlayışını özümsemiği söylenebilir. Sonuç olarak Osmanlı minyatür sanatında yabancı etkilerin bu bağlamda araştırılması gerektiğini söylemeye gerek yok.

Osmanlı minyatür sanatının en erken örneği Ahmedî'nin İskendernâme'si'ndeki yirmi minyatürde iki farklı resim geleneklerini taşıdığını kanıtlayabiliriz.

Birincisi,

¹ Mahir, 2005, s.15

² Renda, a. g. e., s.1

³ Mahir a.g.e., s.42

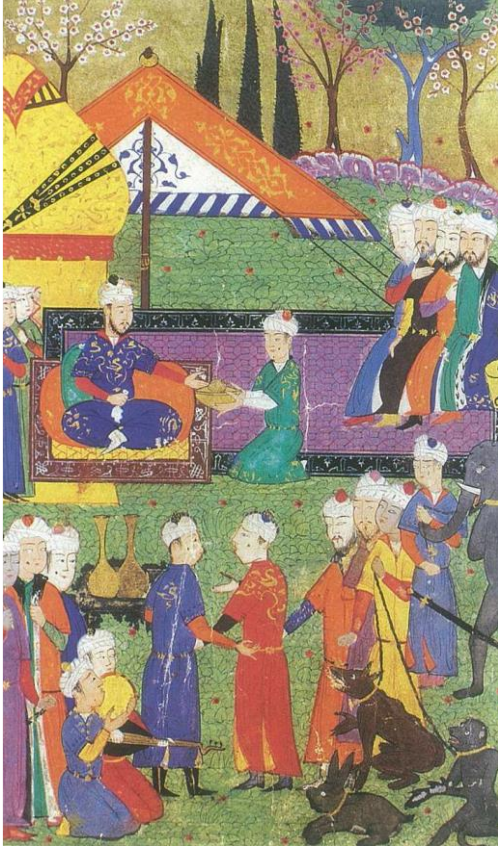
⁴ Hosain, 2004, s. 138

⁵ 15 yy.dan günümüze ulaşan Türk minyatür sanatının ilk örnekleri olarak Osmanlı resimli el yazmalardan erken örneği olarak kabul edilen 1415 tarihinde Amasya'da hazırlanan 1390 tarihili Ahmedî'nin İskendernâme adlı eserin kaygısıdır.(Bkz: Sever, Seçil, 15. Yüzyıl Osmanlı Dönemi Minyatür Sanatı Üzerine Bir Değerlendirme, Sanat Dergisi, Sayı: 35, 2020. s. 153-166

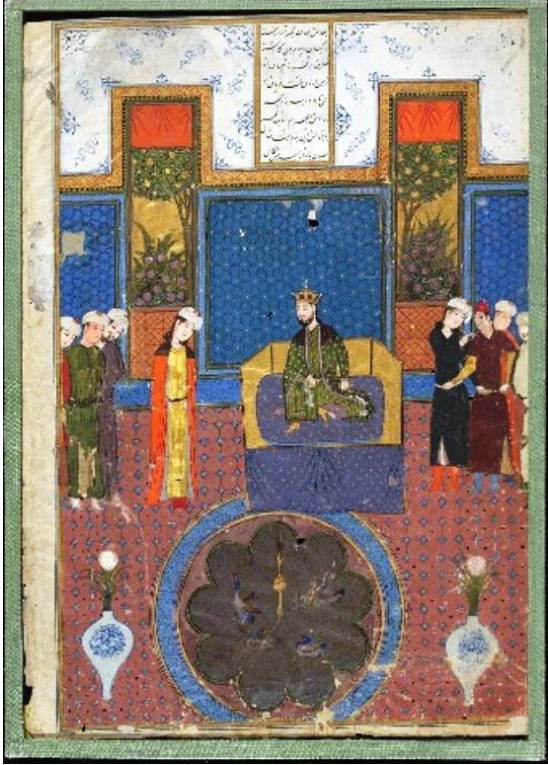
Eserdeki "İskender Targar'da" (Resim-1) minyatürdeki kalabalık kompozisyon 1415-1436 arasında Timurlu İbrahim Sultan için hazırlanan ve Oxford'taki Bodleian Kütüphanesinde bulunan Gülistan Sehnâmesi'ndeki Rüstem ve Çin hakanı'nı (Resim-2) tasvir eden minyatürün üslubu temsil ederler. Dahası tasvirin üst köşede çiçek açmış bahar dalları Timurlu Herat üslubu yansıtır. Ayrıca bu minyatürde tasvir edilen halının kûfi yazı benzeri bordürü ve geometrik zemin kompozisyonunu Selçuklu halılarının karakteristik özelliklerini taşımaktadır . Minyatürde bu halı üslubu İran Minyatürlerinde Timurlu Sultan Baysungur'un himayesindeki Herat okulda artmıştır. Resimde kullanılan renk paletinin çeşitlenmesi, yumuşak zemin ve boya tonlama aynı koleksiyondaki 52a sayfadaki (Resim-3) minyatürle benzerlik göstermektedir

İkincisi ise,

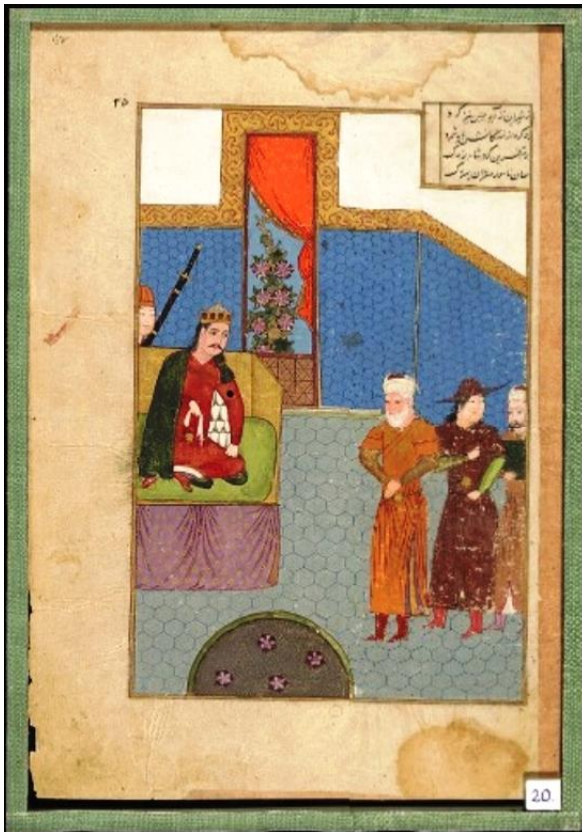
Bu minyatürde tasvir eden Figürlerin tipleri Uygur Minyatürlerinde görülen dolgun çehreli çekik badem gözlü tipleri hatırlatır.

Resim 1: İskender Targar'da, Ahmedî, İskendernâme, VBNM, Cod. Or. XC,57, 121a

Resim 2: Bodleian Kütüphanesi, Ms. Quesley Add.176, fol. 239b

Resim 3: Bodleian Kütüphanesi, Ms. Quesley Add.176, fol. 52a

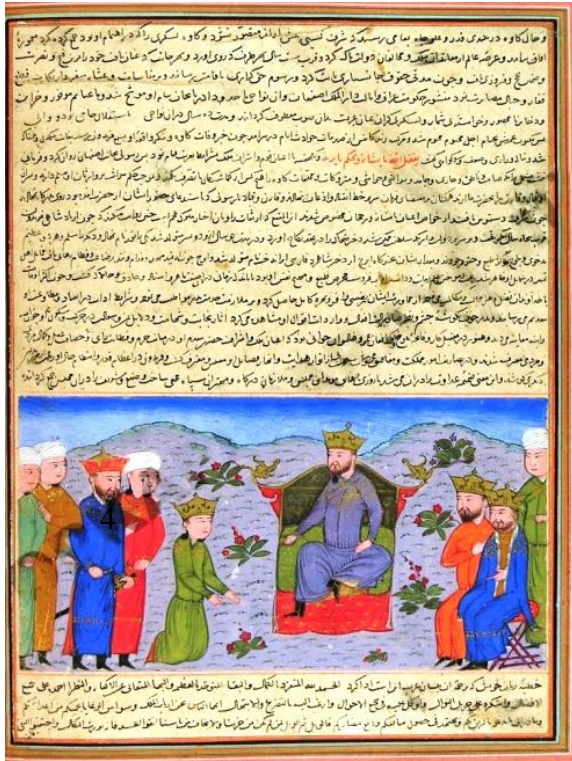
Fatih döneminde 15. yüzyıl Osmanlı kültüründe farklı tasvir türlerinin ilk örneği "Cerrâhiyye-i İlhâniyye" eserde (Resim-4) 1440-50' lerden önce Timurlu, sonra da Karakoyunlu Akkoyunlu Şiraz el yazmadaki resim dilini yansıtmıştır. Minyatürdeki kısa boylu, küçük beden ve üzerinde büyük kafalar, çekik göz ve çekik kara kaşlı fuligürler 15.yüzyılın Karakoyunlu ve Akkoyunlu Türkmenleri devri Şiraz okulunun üslubu rastlanmaktadır.¹ Ayrıca minyatürdeki egemen olduğu kırmızı rengi (Resim-5) ve uygur resim sanatında hakim bulunan çizgi unsuru (Resim-6) uygur minyatür üslubundan² uygulandığını net bir şekilde görülmektedir.

Resim 4: Kanser İçin Dağlama, Cerrâhiyye -i-Hâniyye (MKAE,79)

¹ Deveci, 2014, Yıl:103, Sayı:324

² Berekli, 2010, s. 155

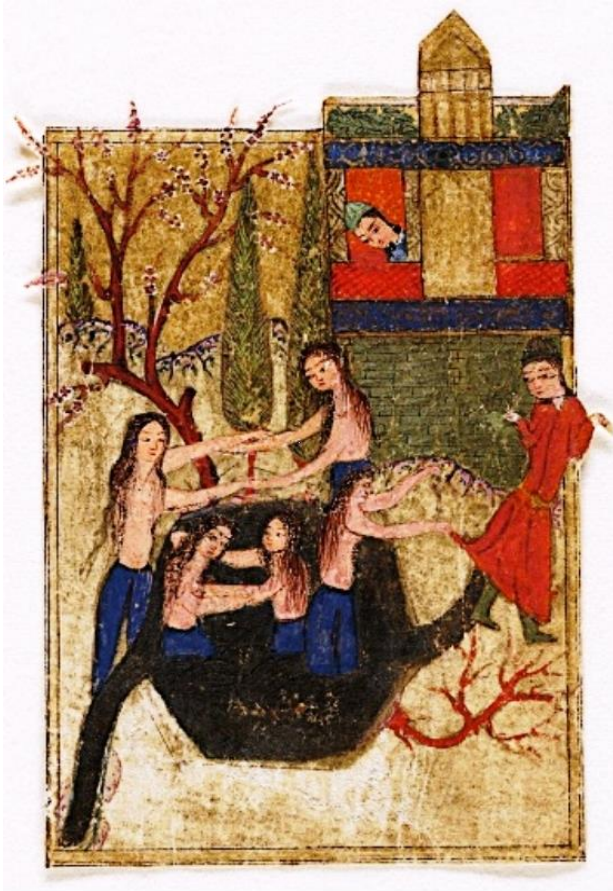
Resim 5: Feridun Tahtta, 1426-30, Herat, TSMK, H. 1653, v. 21b (T.C. Cumhurbaşkanlığı, Milli Saraylar İdaresi Başkanlığı'na aittir)

Resim 6: Çin Hükümdarı, 1426-30, Herat, TSMK, H. 1653, v.396a (T.C. Cumhurbaşkanlığı, Milli Saraylar İdaresi Başkanlığı'na aittir)

Oxford'da bulunan 1455-1456 yıllarında Edirne' de hazırlanan "Dilsûznâme" eserde küçük boyutlu beş tane minyatür mevcuttur. Basit kompozisyonları ve tekniklerinin kabalığıyla zayıflığını dikkat çeken bu tasvirler Timurlu Şiraz minyatür üslubunun etkilerini yansıtır. (Resim-7)

Dilsûznâme eserdeki "Sevgililerin Vedası" (Resim-8) Minyatürde bahçe köşkünün duvarlarını kaplayan altıgen çinilerin Doğu minyatürlerinde sık sık görülmesinden dolayı İran'dan gelen sanatçıların etkisi olduğunu rastlanmaktadır. Erken Osmanlı dönemi minyatürlerinde sıklıkla karşımıza çıkan bu çini örnekleri Türkmen minyatürlerinde de oldukça fazla kullanıldığı görülmektedir.¹ Hatta figürlerde uygun Türk tipinin olgun örneklerinin yoğun olarak kullanıldığı dikkat çeker.²

Resim 7: Hamse, Nizamî, 1410, Harvard Art Museums (ABD)

¹ Yaman, 2005, s.167

² Yunus, 2010

Resim 8: Sevgililerin vedası, Dilsûznâme, 1455-56,OBL, Quseley,133'y.62a

1460-80 arasında Fatih döneminde resimlendirilmiş TSMK. R.989 numarada kayıtlı biri çift sayfa olmak üzere iki minyatürlü yazma Külliyyât -ı Kâtibî eserin ikinci minyatürde yayılan form dili, renk anlayışı ve düzenlenmesi, bu minyatürün Geç Timurlu, Erken Karakoyunlu Türkmen devri Şiraz üslûbu olduğunu düşünmektedir.¹ Resimde uzun Figürlerin varlığıyla dikkat çeken bu üslup Akkoyunlu Türkmenleri, Safevi tasvir sanatıyla birlikte Memlûk ve Osmanlı dönemlerine kadar uzanan bir resim dilinin köklerini oluşturmuştur.²

Eserin "Sultanın Eğlencesi" sahnede (Resim-9) lacivert ve aharlı zeminler üzerine ince fırça ile yapılmış altınla çok minik çiçekler ve buketlerden oluşan üslup, bugün 'naif' üslup denilen bir bezeme türüdür. Bu üslubun İran'da Muzafferiler döneminde Fars'da hazırlanan eserlerin ve Celâyirî Şeyh Üveys döneminde Tebriz'de hazırlanan el yazmalarının teziplerinde görüldüğü söylenmektedir.³ Ayrıca figürlerdeki iri baş, dolgun yüz, kıyafetler ve Türkmen üslubu geleneğini oluşturan kumral tonların tüm sayfayı geleneği de dikkat çekicidir. (Resim-10)

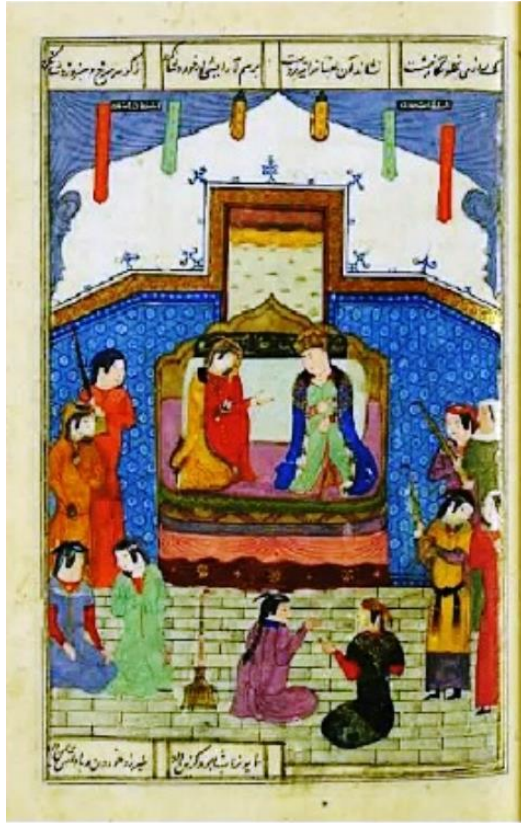
¹ Çağman, 1976, s. 333-336

² Robinson, 1991, s. 40

³ Tanındı, 2009, s.253

Resim 9: Sultanın Eğlencesi, Külliyyât-ı Kâtibî, (TSMK, R 989, v.93a).

Resim 10: Hamse, Nizami, 1460, TSMK, H. 773, vr. 50a

1445-46 yılındaki Nizâmî Hamse'nin "Bahram'ın iki aslanla mücadele edip tahtını ve tacını ele geçirmesi", (Resim-11) Minyatürde atlarının sıralanışı, tepelerin gerisinde yükselen kale karakterde keskin düz hatlar yerine kesik gölgeli çizgilerin kullanılması ve boyamada tonlarla sürülmüş kuvvetli renkler ve dağın üç boyutu 15.yüzyıl sonlarında İstanbul nakkaşhanesinde batılı etkisi yansıtır (Resim-12).

Resim 11: Bahram'ın İki Aslanla Mücadele Edip Tahtını ve Tacını Ele Geçirmesi, Nizâmî,Hamse,TSMK, H.781,y.160a.

Resim 12: Giotto Di Bondone, İsa Mesih İçin Ağlayanlar, 1305 dolayları, Fresko, Cappella Dell, Arena, Padova

Yavuz sultan Selim döneminde minyatürleşmiş "Mantıku't -Tayr "ın Hz. Süleyman tasvirde (Resim-13) kalabalık kompozisyon Timurlu Herat etkisi hatırlatır fakat kanatlı meleğinin tipi 13. Yüzyılın son çeyreğinde Selçuklu Bağdat- Vasit okuldaki "Acâ'ib al -Mahlûkat" eserin "İki meleğin günahkar kaydı" tasvirdeki (Resim-14) melek figürlerin benzerlik göstermektedir.

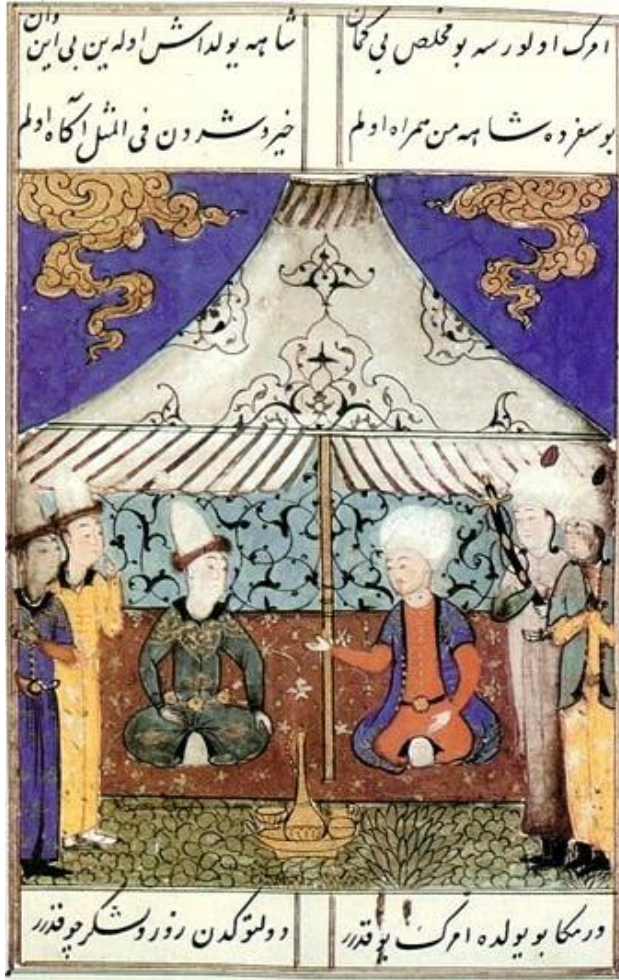
Resim 13: Hz.Süleyman, Mantku't- Tayr,1515, TSMK, H1512. vr. 1b

Resim 14: Bayerische Staats Bibliothek , cod. arab.464. 36r

Kanuni döneminde yavuz sultan Selim'in hayatını anlatan Şükrî -i Bitlesî Selimnâmesi (TSMK H.1597- 1598) sahnede (Resim-15) figürlerin yüz şekilleri Karakoyunlu Türkmen devrimin Şiraz üslubun sadeliğini temsil eder. Dahası tasvirin en üst kısmındaki çadır'ın sağ ve sol tarafta yengeçe benzer bulut motif (Resim-16) Uzak Doğu veya Çin resim sanattan Türk-İran resmine geçmiştir.¹ İslam minyatürlerinde bu şekilde bulut motif Timurlu dönemin minyatürlü eserlerde çok fazla görülmektedir.

¹ Gray, 1977, s. 27

Resim 15: Yavuz'un Kırım Han'ı Mengil Giray ile Görüşmesi, Şükrî- i Bitlisî Selimnâme, TSMK, H.1597-1598, vr.32a

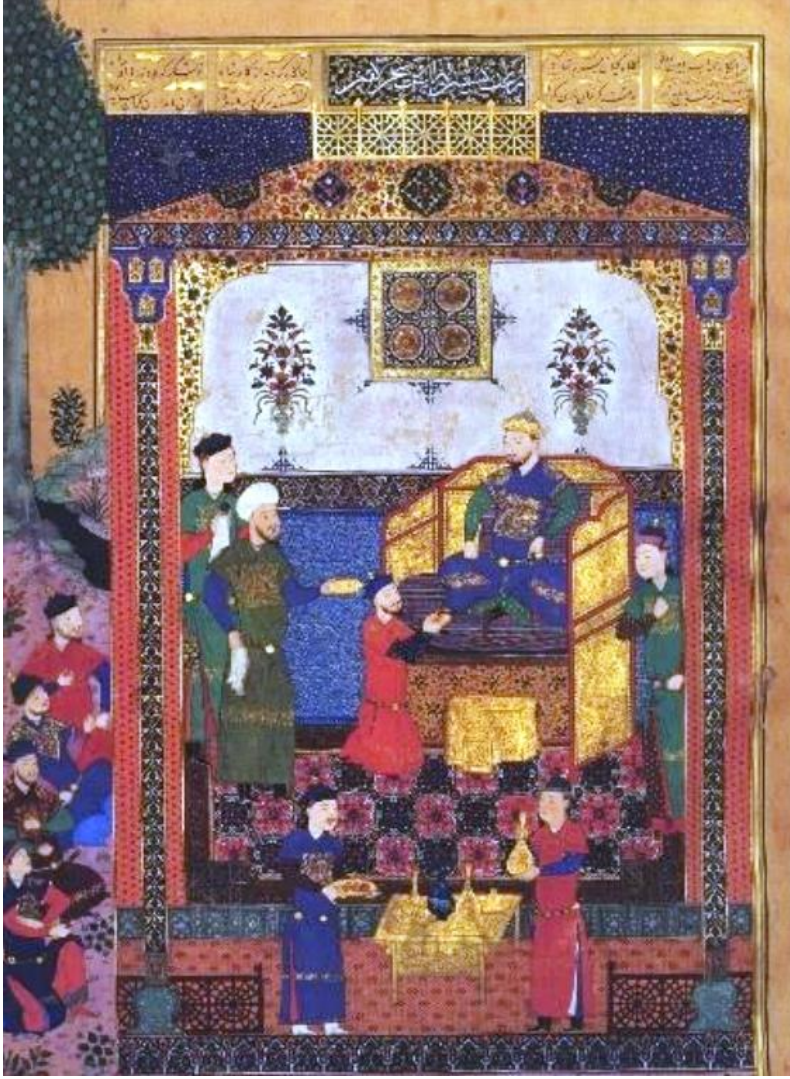
Resim 16: Yünjian / Bulut Yaka sıratlı Mavi Renkli Porselen, Yunan Hanedanı, XIV. Yüzyıl, Çin, VAM, C.47- 1935

Matrâkçı'nın "Beyân -ı Menâzil -i Sefer -i İrakeyin" eserin "Eskişehir" tasvirde (Resim-17) mimari bezemede ki incelik, manzara detaylardaki görkemlilik ve doğal unsurların zenginliği Timurid Herat üslubuyla¹ realistik bir görüşle canlandırmıştır (Resim-18).

Resim 17: Eskişehir, Beyân -ı Menâzil-i Sefer-i İrakeyin, İÜK, T5964

¹ Zoghi, 2018, s.65-74

Resim 18: Lohrasb Tahta Çıkıyor, Baysungur Şehnâmesi, Tehran Contemporary Art Museum, 2011 (Hoseinirad , Abdul Majid (2005), İranin Masterpieces of Persian Painting, s. 45)

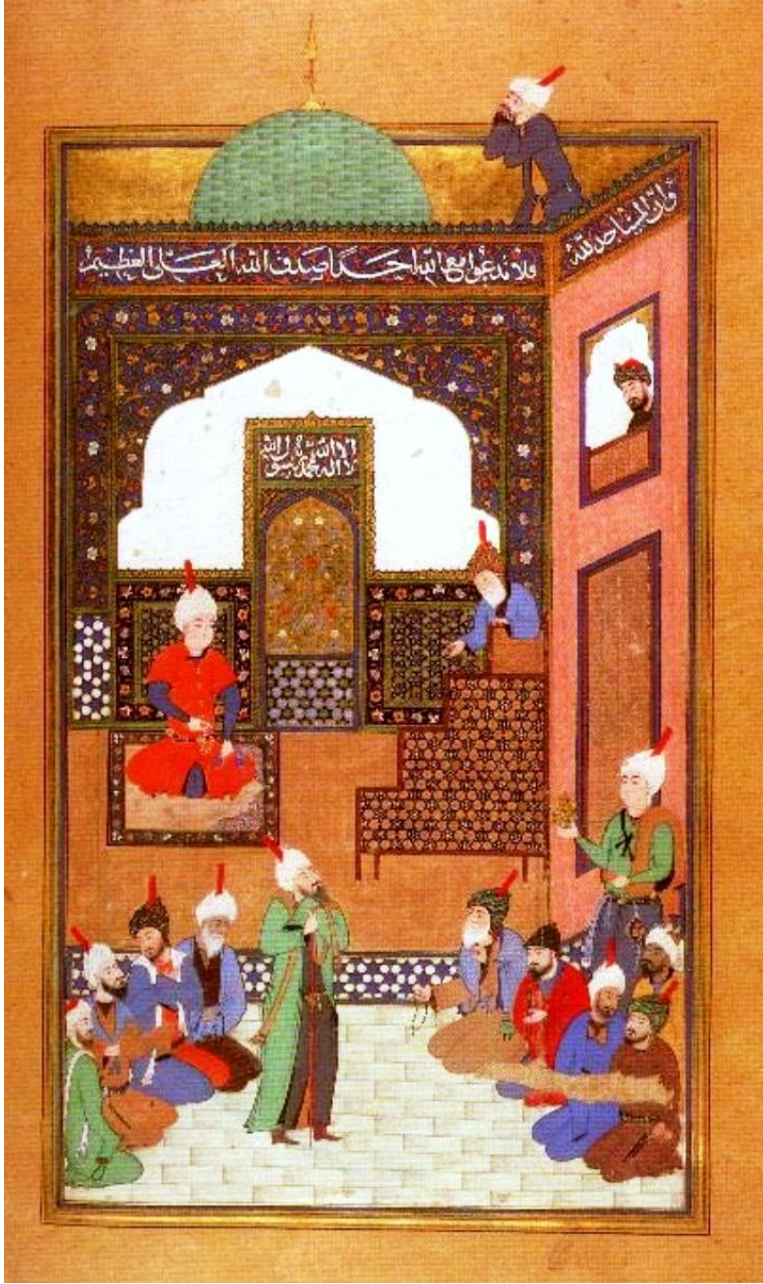
Matrâkçı'nın (TSM, H1517) Süleymânâme' eserinin "Kanunî'nin Avusturya elçisini kabulü" (Resim-19) minyatürde doğa unsurlarında ve figür tiplerinde iki farklı yabancı üslubu yansıtır. Birincisi B.W.Robinson'ın işaret ettiği gibi yuvarlak yüzlü, ince ve uzun boylu figürlerde Safevi Tebriz üslubu (Resim-20) yansıtmaktadır¹. İkincisi ise Minyatürün en üst kısmında Uzak Doğu resim sanatı üslubunu yansıtan yengeçe benzer bulut motifler dikkat çekmektedir². Ayrıca resim çerçevesine aşan zarif doğa kesitleri Uzak Doğu sanatının karakteri gösterir.

¹ Robinson, 1958, s. 137-152

² İnal, 1979, s.109- 128

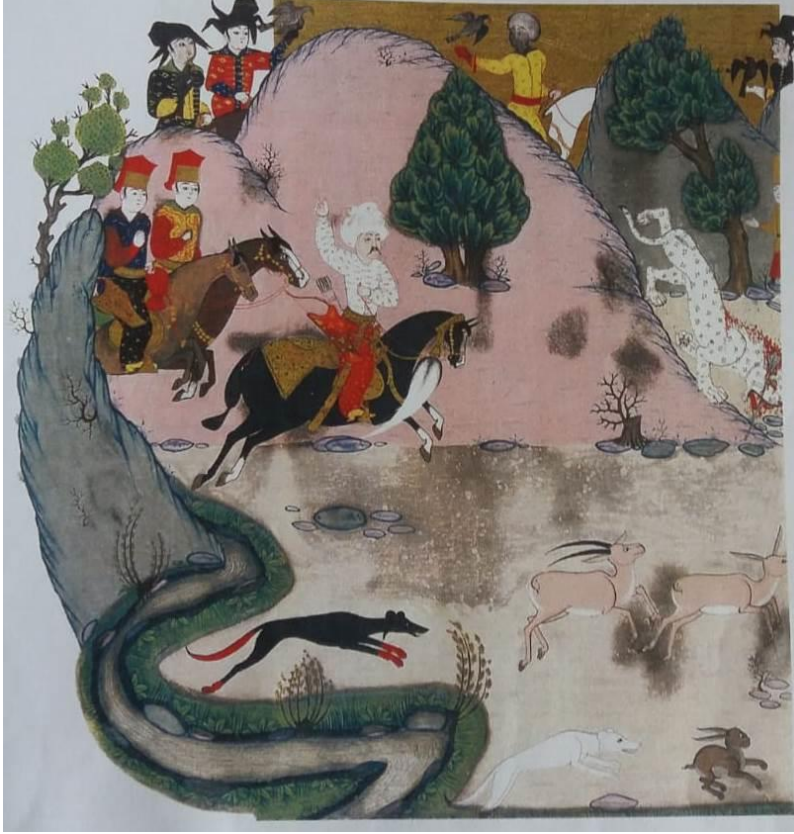

Resim 19: Kanunî'nin Avusturya elçisini kabulü, Süleymanname, TSMK, H1517

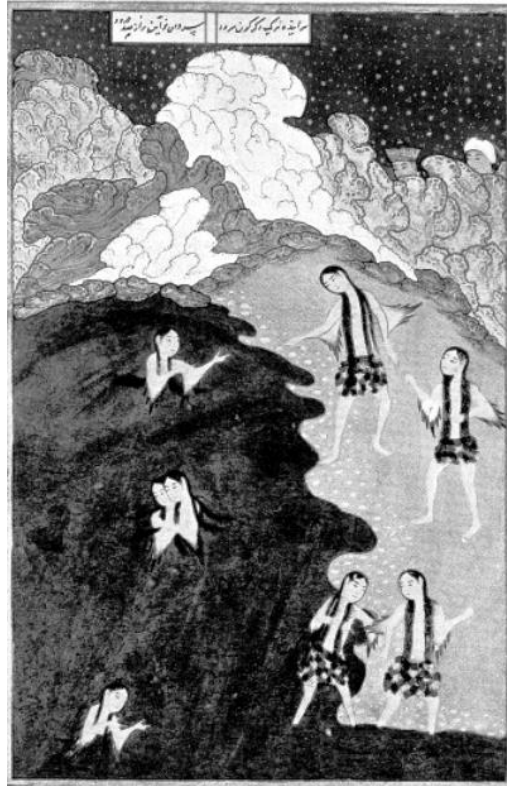

Resim 20: Kiran Al Sa'dayn, Tebriz, 1516, TSMK, H. 871, vr. 19b

III. Murâd için hazırladığı "Hünernâme I." eserinde "Yavuz Sultan Selim kaplan avlıyor" (Resim-21) (TSM, H1523) minyatürde tepe gerisinde figür gruplaşmaları Timurlu Şiraz ve Herat okulda sık sık kullanılan önemli bir motif olmuştur (Resim-22). Ayrıca hayvan figürlerindeki realistik tiplerinde Timurlu Herat Üslubunu görmek mümkündür

Resim 21: Yavuz Sultan Selim kaplan avlıyor, Hünernâme 1, TSMK, H1523

Resim 22: İskendar Gizlice Şirine Bakıyor, İskendar Sultan'ın Antolojisi, Şiraz, 1410, Gülbenkian Vakfı, Lizbon

Hünernâme II. (TSM, H 1524) eserde "Kanunî Sultan Süleyman at yarışlarını izliyor" (Resim-23) minyatürde en üst sağ kısımda renkli Kare çadır Safevi tasvir üslubu tespit eder (Resim-24). Aynı zamanda yarışan at ve insan figürlerdeki realist tipi Timurlu Herat üslubu hatırlatır (Resim-25).

Resim 23: Kanunî Sultan Süleyman at yarışlarını izliyor, Hünernâme II, TSMK, H1524

Resim 24: Meclis, Hamse, Nizamî, Tebriz, 1524-25, NMMA

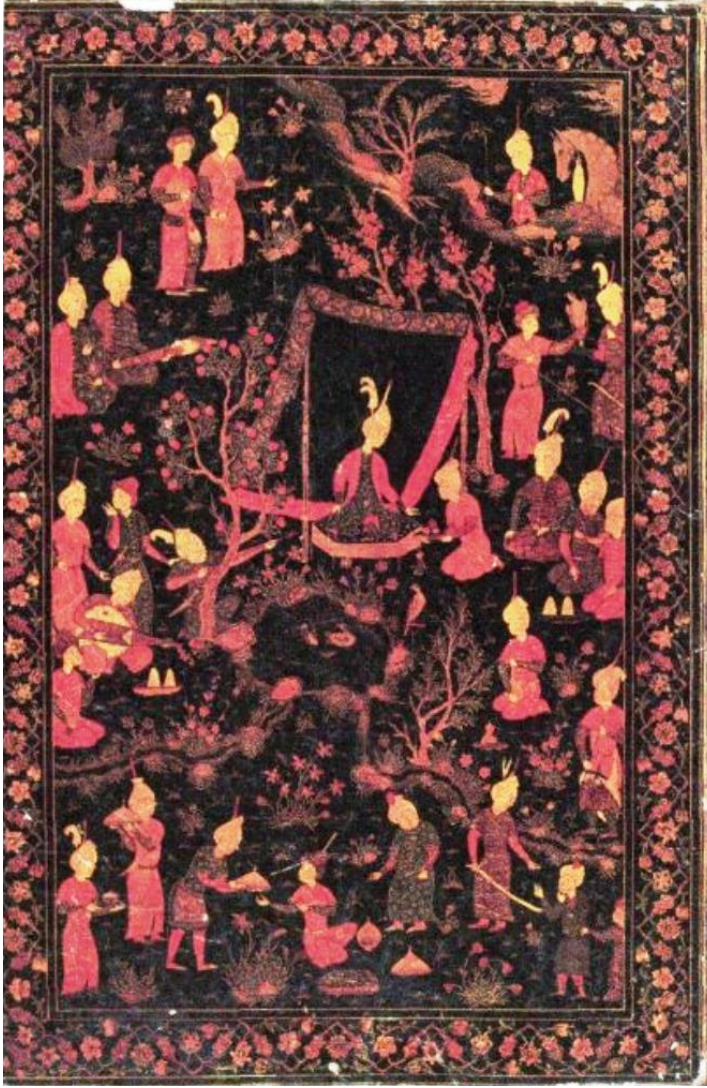

Resim 25: İsfandiar Avlıyor, Şehnâme, Herat, 1430, Tehran Gölistan Saray Kütüphanesi

III.Murad döneminde Lala Mustafa paşa'nın Gürcistan, Azerbaycan ve Şirvân' ın fethindeki olaylar anlatan "Nusretnâme" eserde "Lala Mustafa paşa'nın Doğu Seferi'ne giderken İznikmid kasabasında beylerbeylerine ziyafet vermesi" minyatürde (Resim-26) Safevi resminin parlaklığı (Resim-27) ve üst kısmındaki sağ ve sol tarafta kare çadır Safevi minyatür üslubu taşımaktadır.

Resim 26: Lala Mustafa Paşa'nın Doğu Seferi'ne giderken İznikmid kasabasında beylerbeylerine ziyafet vermesi, Nusretnâme, TSMK, H1365, vr. 34b

Resim 27: Antoloji, kazvin,.1550-70, TSMK, R. 1986, Cilt dış kapağı

Klasik dönemin ünlü minyatürlü eser ise Siyer-i Nebî (TİEM,1974). Eserin "Hz. Muhammed 'i cennet tahtına oturtan, Cebrâil ve diğer melekler" minyatürde (Resim-28) kullanan “hale” üslubu¹, Timurlu döneminde Şiraz okulda hazırlanan 'Hamse' eserdeki 'Miraç Sahnesi'nde (Resim-29) resmedilen haleyle benzerlik göstermektedir

¹ Kutsal hale , ışığın ve nurun simgesidir. Halenin resimdeki kullanımı tam olarak ne zamandan beri başladığını belli değildir fakat Paleolitik çağında taşın üzerinde yapılan çizimlerde insan yüzünün çerçevesinde tuhaf bir karman bulunmaktadır. (Bkz: Deveci, İslam ve Diğer Doğu Dinlerinin Resim Sanatında Kutsal Hale, Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, Cilt: 10, sayı: 53, s. 361)

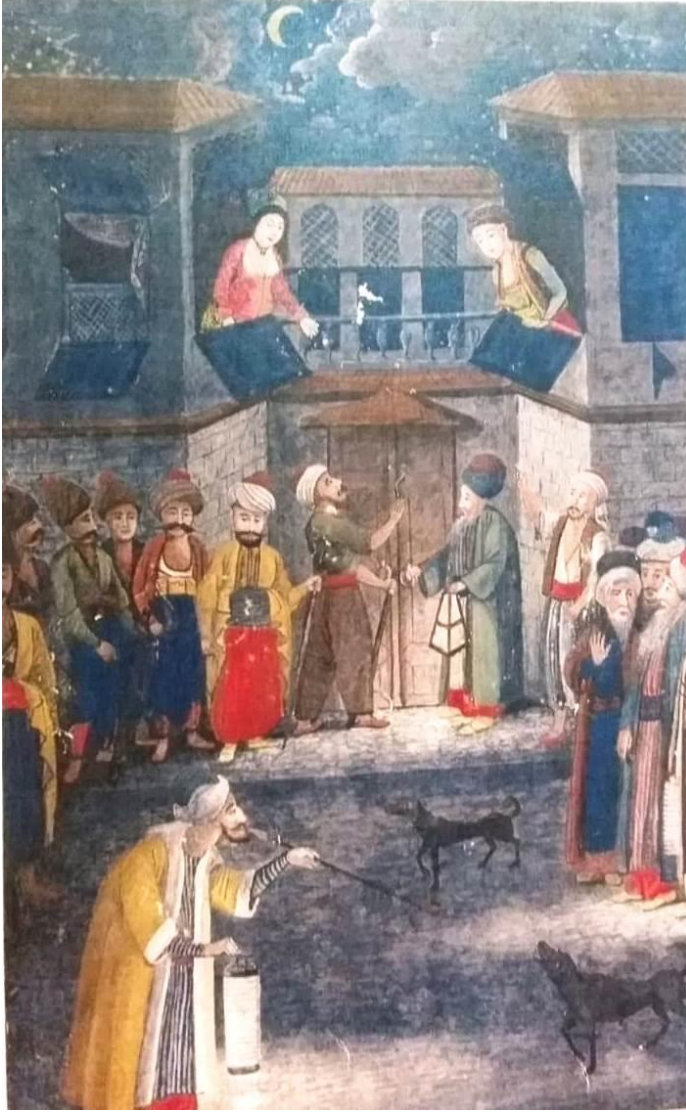
Resim 28: Hz.Muhammed 'i cennet tahtına oturtan Cebrâil ve diğer melekler, Siyer-i Nebî, TİEM, 1974

Resim 29: Miraç Sahnesi, Nizamî,.Hamse, Şiraz, 1433-1466, Chester Beatty Kütüphanesi, vr.4b

XVIII. yüzyılın sonlarında minyatürleşmiş olan Zenannâme'nin "Kadınları gözetleyen bir adam suçüstü yakalanıyor" (Resim-30) minyatürde gökyüzünde dolaşan beyaz bulutlar üslûbta batılı perspektif kullanarak derinlik duygusunu yansıtmıştır. Ayrıca klasik Osmanlı kadın figür yerine resmedilen kadın figürler batılı kadın yüzüyle benzerlik göstermiştir. İnsanların yüz ifadeleri ve hareketlerde üç boyutluk duygusunu veren optik yanılsama¹ elemanlar mutlaka batı etkisi yansıtır. Minyatürde mimari yapının dış cephede derinlik duygusunu destekleyen çizgiler ile çizgisel perspektif oluşturma Batı sanatının ustalığını sürdürmüştür (Resim-31).

¹ Optik yanılsamaların en çarpıcı örneklerden biri 16. Yüzyıl Venedik okulu ressamlarından paolo Veronese'in yaptığı 'Venedik'in Zaferi' isimli tavan resimidir. Bu resim işlemiş biçimiyle sanki tavanda açılmış bir öncede varmış algısı yaratmakla ve optik yanılsama oluşturulmaktadır. (Bkz: kamuran Özlem Sarnıç, Optik Yanılsama ve Seramik Sanatında Kullanımı - Uygulamaları, Sanatta Yeterlik Tezi , Anadolu Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü, Eskişehir, 2011, s. 33)

Resim 30: Kadınları gözetleyen bir adam suçüstü yakalanıyor, Zenannâme, İÜK, T5502)

Resim 31: Giotto Di Bondone, İnanç, Arena Şapeli , Padova, 1306 (Gombrich. E.H, Sanatın Öyküsü, Remzi Kitabevi Yayınları, 1992, Ankara, s.151)

III.Ahmed için hazırlanan Levnî'nin "Surnâme -i Vehbî" eserdeki "Ok Meydanı" (Resim-32, 33) minyatürde Batı sanatının derinliği yansıtır. Tasvirdeki mekan kompozisyonunun düzeni, arkada tepelerin arkasına sıralanmış yapılar ve evler tasvirde derinlik kazanmıştır. Burada Levnî'nin yaptığı bu teknik batı etkisi yansıtır. 11a nolu minyatürün sol üst köşedeki yüksek tepenin ardında yerleştirilen evler ve ağıçlar batı resiminin derinlik sağlamaktadır Ayrıca gökyüzündeki bulutların tonlama boyanması her iki sahneye de derinlik kazandırmaktadır.

Resim 32, 33: Ok Meydanı, Vehbî, Surnâme, (TSM, A3593)

Resim 34: 10. Jacques Louis David (1748-1825), " Hector'a Yas Tutan Andromach", T.Ü.Y., 1783, Louvre Müzesi, Paris, Fransa (Serbest Yılmaz, B. (2017). Avrupa Resim Sanatında Homeros'un İliada'sından Konular, Ulakbilge, 5(9), s. 121)

Sonuç

Osmanlı döneminde minyatür, el yazmaları kullanılan saray bağımlı bir sanat olarak üç yüz yıl gibi uzun bir süre ürünler vermişti. Bu süreçte hem padişahların hem de devlet görevlilerinin üst adamların hamiliğini görülmektedir. Bildiğimiz gibi saray bağımlı bir sanat olduğu için minyatürlü yazma eserler hazırlanmak için atölye veya Nakkaşhane varmıştır. Nakkaşhanede hem yerli hem de yabancı Nakkaşlar da çalıştırdığını bilinmektedir. Fakat erken dönemdeki Edirne ve Amasya atölyelerinde yabancı nakkaşların var olduğunu bilinmemektedir ancak Amasya'da hazırlanmış olan en erken tarihli minyatürlü eser 'İskendernâme' sinin yirmi tasvirde iki farklı yabancı üslubunun etkisi kanıtlanmaktadır ama Osmanlı belgelere göre bunu anlıyoruz ki Fatih Sultan Mehmet devrinden yabancı nakkaşlar Osmanlı atölyelerinde çalışmaya başlamıştır. Dolayısıyla onların bildiği tesvir üslubları Osmanlı minyatür 'de kullandığı için yabancı üslubunun etkisi yansıtmaktadır. Ayrıca Osmanlılar zafer kazanan yerden birçok eser saraya getirdiğinden dolayı yabancı etkisi o taraftan da görebiliriz. Osmanlı minyatür sanatının erken örnekleri, kaynağını Selçuklu resim üslubundan almakla birlikte, çağdaş Moğol, Timurlu, safevi Türkmen ve Avrupa minyatür üslublarından da etkilenmiştir. Yine Osmanlı minyatür sanatının doğuşundan itibaren en azından 18.yüzyıla kadar yabancı üslublarından etkilenmiştir.

Kaynakça:

- Renda, G. (2001). Osmanlı minyatür sanatı. İstanbul: promete Yayın.
- Mahir, B. (2004). Osmanlı Minyatür Sanatı. İstanbul: Kabalcı yayınevi.
- Bloch, E. (1929). Musulman Painting. xiith - xviith century. London: Methuen and co.Ltd.
- İnal, G. (1995). Türk Minyatür sanatı. Ankara: Atatürk kültür merkezi.
- Çağman, F., Tanındı, Z. (1979). Topkapı sarayı müzesi İslam minyatürleri. İstanbul: Sanat ve kültür yayımları.
- Tanındı, Z. (1996). Türk Minyatür sanatı. Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Titley, N. (1989). Persian Miniature Painting. London: The British Library.
- Hossain, A. (2004). Islamic Painting. Dakka: Khan Brothers and co.
- Wilkinson, B., Gray, B. (1933). Persian Miniature Painting. London:

- Gray, B. (1956). *Persian Miniatures from the imperial Library*. New York:
- Deveci, A. (2017). *İran - Türk Minyatüründe Savaş ve Mücadele Sahneleri*. İstanbul: Kriter Yayınları.
- Şerpil, Çağman, Renda, Tanındı, (2006). *Osmanlı Resim Sanatı*. İstanbul: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Çağman, A. (1974) *Turkish Miniature Painting*. İstanbul: R .C.D . Cultural İnstitute.
- Arık, R. (1976). *Batılılaşma Dönemi Anadolu Tasvir Sanatı*. Ankara: Türkiye İş Bankası kültür yayınları.
- Renda, G. (1978). *Batılılaşma Döneminde Türk Resim Sanatı*. Ankara: Türk Tarihi kurumu Basımevi.
- Robinson, B. (1958). *A Descriptive Catalogue of the Persian Paintings in the Bodleian Library*. Oxford:
- Deveci, A. (2014). *Akkoyunlu Türkmen Döneminin Minyatür Çalışmaları*. Türk Yurdu, 324
- Yunus, B. (2010). *Uygur Resim Sanatının Üslup Özellikleri*. Sosyal Bilimler Dergisi, Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, 10, 45, 155.
- Zoghi, N., Nor, M. (2018). *Islamic Patterns in Persian's Herat School of Painting: A Study on Baysonghori Shahanameh*. Online Journal of Research in Islamic Studies, University Malaya, 5, 3, 65-74.
- İnal, G. (1979). *Uzak Doğuda Resim ve İslamda Minyatür*. Sanat Tarihi Yıllığı, 8, 09- 128.
- Çığ, K. (1950). *Sigetvar Seferine Dair Eşsiz Bir Eser*. Tarih Dünyası, sayı 9, 370-371.
- Öz, T. (1939). *Hünernâme ve Minyatürleri*. Güzel Sanatlar, sayı 1, 3-16.
- Deveci, A. *İslam ve Diğer Doğu Dinlerinin Resim Sanatında Kutsal Hale*. Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 10, 53, 360-370.